

22-140-01151

**Naše práva a budúcnosť 2 "Realizované s finančnou podporou Fondu
na podporu kultúry národnostných menšín"**

**Ternipe - združenie pre rómsku mládež na Slovensku a v Maďarsku
(Záhradná 414, 980 42 Rimavská Seč, Telefón: 0918 741 045
www.ternipe.sk)**

Odborný garant: Dr. habil. PaedDr. Bárczi Zsófia, PhD

MAĎARSKÍ
RÓMSKI
HRDINOVIA
NA SLOVENSKU

Panna Czinka

(1711 – 1772)

Už ako 9-ročná hrala na husliach tak zreteľne, že viacerí statkári z Gemera poslali nádejné dieťa na vlastné náklady do Rožňavy, aby sa tam zdokonalilo v hre na husliach. Podporoval ju predovšetkým jej zemepán Ján Lányi.

Malú Pannu doučoval slávny mestský dirigent, a tak za krátky čas urobila rýchly pokrok v hre na husliach, aranžovaní a skladaní hudby. V dvanástich rokoch sa jej hudba stala predmetom obdivu. Ako štrnásťročná sa vydala za šikovného cigánskeho hudobníka, ktorý hral na kontrabase (vtedy ekvivalent violy da gamba). Spolu s manželom a švagrom založila v roku 1728 prvú známu a slávnu maďarskú cigánsku kapelu. Jej bola prvá skutočná cigánska kapela, v ktorej hrali dvaja huslisti, cimbalista a basgitarista. Ich fáma sa šírila zo dňa na deň a boli pozvaní hrať hudbu na oslavy vo vzdialenosti 20 až 30 míľ.

Od svojho patróna Földesa dostali dom a pozemok a každé dva roky nové červené šaty. Panna bola prvá huslistka, ale keď nehrala, starala sa o domácnosť a pomáhala manželovi v kováčskej dielni. Podľa rovesníkov rada fajčila krátku fajku, ktorej dĺžka neprekážala pri hre na husliach.

V 19. storočí gróf István Fáy a Gyula Káldy vydali diela Czinka Panny (v zbierke *A régi magyar zene kincsei*), ktoré žiaľ nie sú pôvodné. Podľa legendy je jej dielom aj *Rákóczi-induló*, no to vzniklo až začiatkom 19. storočia, dlho po jej smrti. Žiadne jej autentické dielo sa nezachovalo. Gróf Fáy bol tvorcom legend aj v iných ohľadoch: Pannu opísal ako cigánku nápadnej krásy, oblečenú z v šatách zdobené drahými kameňmi, ktorá mala husle Amati.

Podľa jej poslednej vôle v roku 1772 ju pochovali v mužskom oblečení spolu s obľúbenými husľami a fajkou, v cintoríne v Gemeri.

Imre Greguss: Czinka Panna - Pohľadnica

Július Váradi

(1946-2015)

Narodil sa v Rimavskej Sobote v roku 1946. So svojou muzikantskou rodinou žil v Rimavskej Seči. Bolo ich 7 súrodencov, on bol najstarší. Väčšinu svojej mladosti prežil v cigánskych osadách. Rodičia mu neskôr kúpili rodinný dom, čo sa vtedy považovalo za privilégium. Na svoje detstvo vždy spomínal s hrdosťou a radosťou.

Začal študovať na Základnej škole v Rimavskej Seči a bol zapísaný aj do Hudobnej školy v Jesenskom. Neskôr bolo konzervatórium povinné pre realizáciu jeho plánov, ktoré aj úspešne dokončil.

V mladosti narukoval, no namiesto boja chcel byť aktívny ako člen a organizátor vojenskej kapely.

Vyrastal v takej chudobnej rodine, že si na lístky na vlak často zarábala hraním na husliach vo vlaku. Vďaka svojej vytrvalosti a láske k hudbe sa však postaral o to, aby materiálne veci už nerobili problémy jemu, ani jeho rodine.

Július Váradi ako huslista

V žilách mu kolovala pravá rómska krv, miloval a počúval rómsku hudbu, no jeho srdce skutočne ťahalo ku klasickej hudbe. Husle boli jeho jediným pokladom. Bol členom Symfonického orchestra, sedel na druhom mieste v prvom rade.

Miesta, kde sa objavil ako huslista:

1. **Divadlo Jozefa Gregora Tajovského, Banská Bystrica:**
Bola tu možnosť uplatniť sa, ale zastavilo ho to, že nemal konzervatórium, no po jeho dokončení bol prijatý do zamestnania.
2. **Divadlo Thália Színház v Košiciach:**
Toto divadlo si vybral ako svoju ďalšiu zastávku, čo bolo dobré rozhodnutie, pretože práve tu spoznal svoju manželku, slávnu opernú speváčku Soniu Karssayovú.

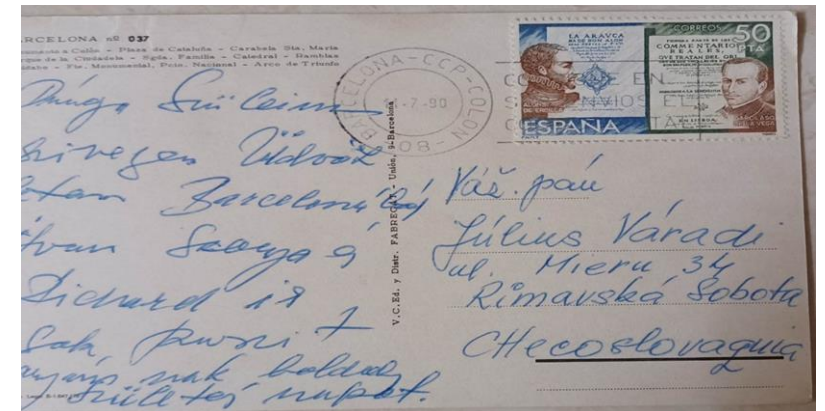

Sonia Váradiová

- 3. Bol aj v **Bagdade**, hlavnom meste Iraku, kde vystupoval so Symfonickým orchestrom.
- 4. Symfonický orchester bol pozvaný aj na otvorenie olympiády v **Južnej Kórei**.
- 5. **Gran teatre del liceu- Barcelona**: Divadlo vyhlásilo konkurz. Poslal im malý disk o svojom hraní na inštrument a prijali ho. Mal vtedy 30 rokov a zvyšok života strávil so svojou manželkou tu v divadle v Barcelone.

Pred smrťou povedal, že chce byť pochovaný tam, kde sa narodil, preto je jeho náhrobok umiestnený v cintoríne v Rimavskej Seči.

Pohl'adnice, ktoré posielal často a vo veľkom množstve, jedna z nich:

Jeho náhrobok

Tibor Szitai

(1952)

Narodil sa v Rimavskej Sobote v roku 1952, so svojou rodinou žil v Rimavskej Seči. Tam skončil základnú školu, potom navštevoval hudobnú školu v Rimavskej Sobote. S bratom Jóskom chodili muzicírovať na rôzne akcie a svadby.

Boli ôsmy súrodenci, 6 chlapcov a dve dievčatá. Boli to vyučení hudobníci.

Tento hudobný koreň siaha hlboko do minulosti, pretože jeho otec st. Árpád Szitai kedysi hrával hudbu pre prestížnych ľudí v kúpeľoch Číž. Jeho matka sa volala Piroska Szitai. Medzi jeho súrodencami boli aj dvojčatá, ktoré sprevádzali svojho otca v jeho hudobnej kariére. Gitara a husle pre nich neboli neznáme. Jeho Výsost' Rytier Miklós Horthy de Nagybánya (ktorého mohli len tak oslovovať) prijal dvojičky za svoje krstné deti, keďže často navštevoval kúpele Číž.

Tibor vyrastal v chudobnej rodine, hudba bola to, čo prinášalo radosť a svetlo do šedivého každodenného života.

Manželka: Anna Szitaiová, Deti: Richard Szitai, Hajnalka Szitaiová

Kariéra

Nástroj, ktorý bol jeho srdcu najmilší, bol klarinet. Akonáhle sa rozhodli, že chcú dosiahnuť väčší úspech. Založili kapelu v JRD Rimavská Seč (JRD - Jednotné roľnícke družstvo). Kapela bola založená v roku 1985 a všetci ich poznali len ako Cigánska kapela JRD Rimavská Seč. Spolu so spevákom sa skupina skladala zo 6 členov, medzi nimi:

- Tibor Szitai – Klarinet
- Jozef Szitai - Husle (jeho brat)
- Géza Váradi -Cimbal
- Július Váradi - Viola, husle (jeho svokor)
- Jenő Balog - Kontrabas

Boli pozývaní na mnohé akcie a svadby do okolitých obcí, ako napr. Šimonovce, Rimavská Sobota, Veľký Blh, Kráľ, Dunajská Streda, Gombasek atď. Zúčastnili sa na folklórnom festivale v Nitre a v Tornali vystúpili v záhrade Zoltánka. Kapela sprevádzala aj také veľké mená ako Apollónia Kovácsová, Erzsébet Talabérová, Gábor Koncz.

PhDr. Vojtech Kökény

(1956-2021)

Narodil sa v roku 1956 v obci Cakov, prevažne obývanej Rómami, v okrese Rimavská Sobota. Pochádzal z hudobníckej rodiny. Po získaní maturity sa chcel stať archeológom, no z rôznych dôvodov sa mu to nepodarilo. Dlhé roky pôsobil ako asistent na rôznych stavbách na Slovensku i v zahraničí. Kvalifikáciu sociálneho pracovníka získal na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Venoval sa výtvarnému umeniu, politike a bol lokálne aktívny.

V rokoch 1995 až 2005 pracoval ako sociálny pracovník na okresnom úrade Rimavská Sobota. Žiaľ, počas kariéry prišiel o zrak, no ani to mu nezabránilo pokračovať v práci a pomáhať druhým.

Bol členom Rómskej občianskej iniciatívy (ROI), neskôr prestúpil do strany Rómska inteligencia za spolunažívanie (RIS) a politickú kariéru ukončil v Strane rómskej koalície (SRK). V roku 2017 sa uchádzal o post predsedu banskobystrickej župy, ale potom odstúpil od kandidatúry. Zomrel v roku 2021.

Hajnalka Lakatosová

(1993)

Je učiteľkou maďarského a nemeckého jazyka. Pochádza zo západoslovenskej dediny Strekov. Učí na Strednej zdravotníckej škole v Rožnave a pracuje pre Gemerské Romologické Výskumné a Kultúrne Stredisko. Už od malička vedela, že chce byť učiteľkou a tak sebavedomo prekročila brány Univerzity J. Selyeho, kde po získaní potrebných vedomostí začala svoju kariéru. Jej vyučovacou metódou je láska a prísnosť. Za dôležité považuje, aby deti medzi stenami školy cítili starostlivosť, lásku a bezpečie, ktoré môžu zažiť aj doma.

Počas rokov na Univerzite J. Selyeho sa zoznámila so svojim priateľom Zoltánom Hugyárom, ktorý tiež vyštudoval učiteľstvo maďarského jazyka a literatúry a histórie a je vedúcim Gemerského Romologického Výskumného a Kultúrneho Strediska.

Hajnalka Lakatosová je vzorom pre Maďarov aj Rómov. Je presvedčená, že ak človek je sám sebou, tak mu nedajú pocítiť, že je iný a otvoria sa mu brány. Keď rómske deti vstúpia do triedy, hľadia na ňu s iskriacimi očami, sú plné radosti a inšpirácie. So svojou usilovnosťou a pracovitosťou sa jej podarilo získať rešpekt a lásku aj ostatných učiteľov. Okrem toho, že je skvelou učiteľkou, je aj hrdou Rómkou, ktorá si vždy, keď má príležitosť, nájde čas, aby sa prihovarila za záujmy nastupujúcej maďarsky hovoriacej mládeže. Je pre ňu dôležité zmeniť negatívny obraz Rómov v očiach ľudí a dokázať, že si všetci zaslúžime rovnaké zaobchádzanie bez ohľadu na farbu pleti.

*Logo - Gemerské Romologické
Výskumné a Kultúrne Stredisko*

Vojtech Lázók

Vojtech Lázók má 54 rokov a žije v Stárni pri Tornali. Kulturistike sa venuje od svojich 18 rokov. V tom čase sa stal majstrom regiónu vo svojej hmotnostnej kategórii. Po rokoch počúval na svojich priateľov, členov Big Bull Clubu v Tornali a presedlal na silový trojboj, kde postupom času dosahoval výborné výsledky. Pýši sa osemnásobným titulom majstra Európy a v roku 2018 triumfoval aj na svetovom šampionáte v maďarskom Egri (Jáger). Tento náročný šport nešetril jeho zdravie, najmä svoje kolená a po určitých zdravotných problémoch bol nútený opustiť „drep“ mimo silového trojboja. Momentálne robí len na bench press a mŕtvu ťaž.

Výsledky sprevádzali rôzne ocenenia a uznania. Okrem toho, že už má doma veľkú zbierku pohárov a medailí, v roku 2017 si vyslúžil aj cenu primátorky mesta Tornaľa a v nasledujúcich dvoch rokoch si mohol prevziať najvyššie ocenenie OZTK Rimavská Sobota ako „športovec roka". Vznikol o tom aj novinový článok, v ktorom bolo zdôraznené, že pre Rómov nie je ľahké dosiahnuť takéto výsledky. Musíte pravidelne trénovať, starostlivo sa stravovať, platiť štartovné, platiť cestovné a ubytovanie. Z vlastných príjmov by to nezvládol, preto je vďačný svojim sponzorom – zamestnávateľovi LVD Tornaľa, priateľom a kolegom, ktorí mu pravidelne finančne pomáhajú. Jeho osobným rekordom v spomínanej vekovej a váhovej kategórii je bench press 190 kg a mŕtvy ťah 255 kg.

František Szajkó

Silový trojbojár a tréner František Szajkó z Fil'akova sa už desať rokov venuje pomoci znevýhodneným deťom. V silovom klube dosahujú jeho zverenci výborné športové výsledky na domácich i zahraničných súťažiach. Okrem koučingu podporuje študentov aj ako mentor, aby ukončili strednú školu.

Podľa Františka Szajkóa klub vo Fil'akove nie je len športový klub. Hoci ním trénovaní mladí ľudia získali množstvo titulov, ako majstry sveta a Európy, buduje aj komunitu, tím študentov, ktorých členovia si navzájom pomáhajú. Szajkó ich nabáda, aby sa popri športe venovali aj štúdiu a osvojili si povolanie. Je hrdý na to, že členovia klubu absolvujú strednú školu a všetci chodia do práce a vedú príkladný rodinný život. Zároveň by bolo veľkou pomocou, ak by pre znevýhodnené deti fungoval program talentového mentoringu, ktorý by podporoval rozvoj a tréning talentovaných športovcov, a to prepojením s ukončením strednej školy.

Attila Hugyár

Attila Hugyár je veľkým primášom Gemera.

Od detstva miluje a hudbu venuje sa jej. Celý jeho život je obklopený hudbou. Na základe toho, čo povedal, vie hrať na mnohých nástrojoch, napr.: violončelo, husle, basa, paličky, viola, flauta, bicie, klavír, ale aj s obyčajnou lyžičkou vie vytvoriť hudbu a zábavu. S pomocou svojho učiteľa Štefana Kisa sa naučil ovládať všetky uvedené hudobné nástroje. Nemá žiadne vzdelanie, napriek tomu je jedným z najlepších primášov.

Jeho vzorom v detstve bol jeho starý otec. Ako jediný z ich rodiny vynikal svojím výnimočným hudobným talentom, čo Attila našťastie zdedil. Hudbu má v krvi aj vďaka svojej talentovanej rodine, na čo je veľmi hrdý. Za všetko vďačí svojej nesmiernej pracovitosti a rodine.

- Slová Attilu Hugyára (2002. 9. 15):
- „Vtedy som sa zúčastnil projektu verejnej služby, preto som musel vyčistiť kultúrny dom a jeho okolie, aby bolo krásne. Dôstojne sme prijali divákov na túto súťaž národného šampionátu. Samozrejme, že prítomní vzdelaní súťažiaci práve skúšali. Ja som si medzitým robil svoju prácu. Jeden z primášov ma počas mojej práce oslovil, či by som sa tiež nezúčastnil a reprezentoval Rómov z Gemera na tejto súťaži primášov. Povedal som, že sa samozrejme zúčastním. Potom som dostal pár odborných otázok. Na toto som odpovedal a potom som mimovoľne za chrbtom počul, že tu môže vystupovať Róm, ktorý drží v ruke lopatu? Nereagoval som na to chytro, myslel som si, že počas súťaže s Božou pomocou ukážem, čoho som schopný, keď nebudem držať lopatu, ALE HUSLE V RUKE. Na konci súťaže boli veľmi prekvapení, lebo som vyhral. Ešte dodám, že keď som vystupoval, boli šokovaní, že taký pracujúci Róm môže hrať na ich úrovni, aj keď nemá žiadne hudobné vzdelanie. S výhrou som získal aj ich rešpekt. Som hrdý na to, čo som dosiahol, aj v mene iných Rómov.“

Géza „Sandrík“ Molnár (1937 -2008)

Géza Molnár "Sandrík" (1937 -2008) Obec Gemer bola kedysi domovom viacerých muzikantských rodín, z ktorých azda najznámejšou bol Géza Molnár, prezývaný "Sandrík" a jeho kapela. Sandrík, primáš huslí, žil a tvoril v Nižnej Káloši, často však navštevoval Dom tradícií v Budapešti. Navštevoval ho aj Gergely Agócs a členovia kapely Parapács, víťaz kategórie Fölszállott a páva. Na čele svojej kapely zabával na početných plesoch, svadbách, krstinách spievaním pastierskych nôt, čardášov, verbunkov a inej krásnej starej hudby. Sandrík sa nenaučil čítať a písať. No pri stretnutí husľových strún a prstov hudba naplňala srdcia takou ľahkosťou, takou virtuozitou, že by ju mohol závidieť každý vzdelaný, akademický hudobník. Počas svojho života stihol ukázať svoj výnimočný talent na tanečnom stretnutí v Budapešti, nahrali svoju hudbu do archívu Inštitútu hudobnej vedy, no žiaľ, dnes to už veľa neznamená. Neznamená to ani slávu, ani živobytie. Preto v posledných rokoch svojho života, podobne ako mnohí jeho kolegovia, zbieral svoje finančné príjmy na uliciach Innsbrucku, Bregenzu či Ženeve. K nezabudnuteľným cigánskym hudobníkom z Gemera sa pridala aj Géza „Sandrík“ Molnár a zaujal miesto vo veľkom nebeskom orchestri. V roku 2019 v Káloši bola umiestnená pamätná tabuľa pre Sandrika a jeho kolegov.

https://www.youtube.com/watch?v=_leVwfVTDjY

Vojtech Váradi (Posko Béla)

Narodil sa vo Fige. O hudbu sa zaujímal už od malička. Neskôr začal študovať hru na nástroji v Maďarsku. Viola bola nástrojom, ktorý skutočne upútal jeho pozornosť. Viola je členom skupiny sláčikových nástrojov, jej struny sú o pätinu nižšie ako husle a o oktávu vyššie ako violončelo. Do tejto skupiny patrí aj kontrabas.

Po štúdiách si zdokonalil svoje vedomosti doma vo Fige. Potom so svojimi kolegami založil kapelu pozostávajúcu zo 7 členov. Kapela zožala veľký úspech, všetky okolité obce a mestá ich poznali a stali sa aktívnymi poslucháčmi kapely. Medzitým sa zoznámil s Adelou Lakatošovou, s ktorou sa oženil a narodilo sa im 5 detí. Ich manželstvo bolo šťastné, kým Vojtech Váradi nezomrel na chorobu. Počas svojho života mal niekoľko 'žiakov', ktorí sa snažili od Vojtecha Posku naučiť čo najviac hudobných znalostí.

‘Zapamätaj si, čo robíš so srdca, sa prebudí k životu!’

Jozef Ravasz

Jozef Ravasz sa narodil v Opatovskom Sokolci v okrese Dunajská Streda, v roku 1949. Jeho predchodcovia boli predstaviteľmi slávnych hudobných dynastií. Má sedem bratov a jeho otec bol jednoduchý robotník. Do základnej školy chodil v Opatovskom Sokolci a Okoči, potom chodil do maďarského gymnázia v Dunajskej Strede. V roku 1968 strávil 24 mesiacov ako branec v československej armáde, kde absolvoval poddôstojnícku školu. Predtým uvažoval o odchode zo svojej krajiny počas „pražskej revolúcie“. Dôvodom bolo predovšetkým to, že si nemohol oficiálne prijať svoju rómsku národnosť.

V komunistickej spoločnosti si svoje miesto našiel až koncom 80. rokov. Nežná revolúcia ponúkla nové príležitosti aj pre Rómov. Zúčastnil sa aj na priekopníckej práci. Mal leví podiel na zakladaní jednotlivých politických a kultúrnych organizácií.

Jeho profesiou je vysokoškolský docent, romológ a sociálny pracovník. Diplom získal na Fakulte sociálnych vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, kde potom zložil rigoróznú skúšku. Po pokračovaní v doktorandskom štúdiu na Vysokej škole Svätej Alžbety v Bratislave mu bol udelený titul doktor humanitných vied. V roku 2012 sa habilitoval a získal titul docent. V súčasnosti žije a tvorí v Dunajskej Strede a Moldave nad Bodvou.

Štefan Babindák

- spisovateľ, básnik

Cigány

Ereidnek legmélyebb bugyaraiba
ott van a múlt!

Kocsikerekeidnek ritmusos zajába
lovadnak nyerítésébe önmagad vagy!

Patkók, csengők, amit erős kezed készített,
másoknak hoztak szerencsét.

Az öreg fa élő testéből vájt teknőbe,
más rakta kenyerét.

Te nyeltél, majd elmentél,
megtört arcodon szeretted volna érezni a fényt.

Megtapostad a könnyeiddel áztatott földet,
s új formákat készítették kezeid.

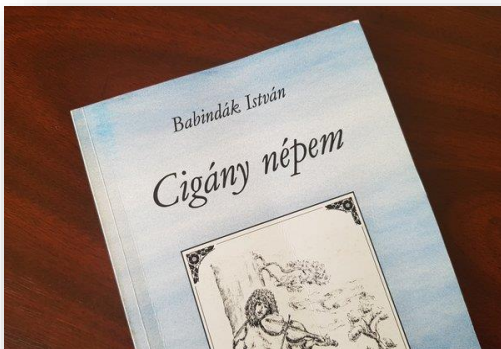
Az ablakon kilopott illat volt fizetséged,
nincs már vályog, menned kell.

Hívtak, te mentél, hegedűd húrjain,
a vonó végig siratta az éjszakát.

Azt hitted nagy voltál az asztalra tett székre ülve,
egy tábla szalonnával siettel gyermekeidhez

Sírd ki magad cigányember,
majd nézz gyermeked szemébe,

mert ott van a jövő.

Narodil sa 18. marca 1964 vo Veľkých Ludinciach. V súčasnosti žije v Čate s manželkou Szilviou, krásnou cigánkou, a tromi deťmi Ernőom, Jolikou a Istvánkom. Je tu vedúcim rómskeho komunitného centra, svoju prácu miluje, pretože chce robiť niečo pekné a dobré. Miluje ľudí a verí v lepšiu budúcnosť, aj keď sa v každodennom živote často stretáva s nepriateľskými cigánskymi obrazmi. Nelíši sa od žiadneho iného človeka na zemi, tiež sa raduje z krásneho, plače, objíma matku, milenku a dieťa.

Na každého sa podobá aj svojou krehkosťou. Vraví, že jeho maďarsko-rómska národnosť bola pri zrode, teraz je tu s ním a bude tam s ním aj na konci cesty. Je silný, pretože BOH je s ním a ukazuje mu cestu, ktorou musí ísť...

Kariéra

„Po svojom prvom diele som si povedal, že nenapíšem ani slovo. Nikdy. Musel som uznať, že o svojom cigánskom národe len ťažko môžem napísať niečo veselé. Samozrejme, zvonku vidia, že sa bavíme, no vo vnútri nás veľmi bolí: stratili sme identitu, sme smutní. V novembri 2017 som však cítil, že musím znova písať a rodina ma stále viac povzbudzovala. Do marca som napísal veľa básní, ale len výber z nich bol zaradený do najnovšieho zväzku.

Lúboštné básne som písal už v roku 1982, no reálne som ich začal tvoriť až na prelome tisícročia - moja prvá vážnejšia báseň sa volala Cigány, ktorej téma odvtedy určuje zvyšných básní. Ale nie len píšem!

Málokto o mne vie, ale dlho som hrával rockovú hudbu - Hobo, Vikidál, Korál, Píramis, len aby som vymenoval aspoň niektoré - no teraz je môj hlas trochu opotrebovaný. S prehrávačom vinylových platní vyrastali aj moje deti, dodnes si pamätám, ako sme počúvali István, a király. Cigánski ľudia! Ale milovali sme aj hudbu.“

Richard Ricco Šárközi

(1987)

- Richard Šárközi - "Ricco" je rómsky spevák, pochádza z hudobníckej rodiny, žije v Bratislave. Vyštudoval operný spev na bratislavskom konzervatóriu. V roku 2009 utrpel autonehodu a odvtedy je na invalidnom vozíku.
- V rokoch 2008 až 2009 pôsobil s kapelou Bohémiens pod vedením Barbory Botošovej. V roku 2012 vyhral spevácku súťaž Kantiléna, ktorá je organizovaná na počesť speváka Karola Duchoňa. V roku 2014 sa zúčastnil speváckej súťaže X-faktor ako duo s Klaudiou Farkašovou, kde sa dostali až do finále a obsadili druhé miesto. V roku 2017 opäť vyhral maďarskú verziu súťaže X-faktor vo dvojici s Klaudiou Farkašovou. Vydal na Slovensku a v Maďarsku veľmi známe piesne ako napr.
- RICCO & CLAUDIA - Tajný sen, Anjel, Poslednýkrát, atď.

Annamária Horváthová

Annamária sa preslávila v roku 2018, keď v behu v balerínkach získala prvé miesto v školskej bežeckej súťaži.

Ukázalo sa, že žije so svojimi šiestimi súrodencami a rodičmi v ťažkých podmienkach v rómskej osade v Moldave nad Bodvou.

Po dosiahnutom úspechu ju priaznivci sponzorovali športovou obuvou a oblečením a pod svoje krídla si ho zobral Norbert Pecze, prezident Atletického klubu Moldava nad Bodvou a tréningom ju pripravil na nové súťaže.

V roku 2021 sa stala majsterkou Slovenska v kategórii mládeže v behu na 1500 metrov.

*RÓMSKI
HRDINOVIA V
ZAHŘRANIČÍ*

Attila Balogh

(1956)

Básnik, spisovateľ, novinár

Narodil sa v Szikszó 3. februára 1956 ako siedme a posledné dieťa v chudobnej maďarskej cigánskej rodine. Jeho otcom je Béla Balogh, matkou Irén Budai. Rok po narodení sa pre detskú obrnu stal telesne postihnutým a preto býval s rodinou len cez prázdniny v škole a zvyšok školského roka býval v internáte v Nagybárc. V jeho poézii možno vystopovať rasistické prejavy počas školských rokov, najmä pedagógov a učiteľov. No okrem toho mal na jeho poéziu výrazný vplyv aj strata spolužiakov. Pri jeho návštevách doma sa však tieto hrubosti vytratili, no bezbariérové podmienky neboli samozrejmosťou. Ako dieťa bol vystavený aj stigme svojej choroby v rómskej osade. Po skončení základnej školy sa stal francúzskym krajčírom, šil vesty pre údržbárov verejných priestranstiev a smetiarov. V dôsledku toho sa rozhodol promovať a bol prijatý na oddelenie maďarskej knižnice v ELTE, z ktorej bol po pol roku prepustený, pretože mal zlý vzťah s jedným zo svojich inštruktorov pre svoje náboženské presvedčenie. Potom sa pod vplyvom katolíckeho kňaza Antala Kuklaya zúčastnil na cigánskej bohoslužbe, potom navštevoval Katolícku teologickú akadémiu, pripravoval sa za gréckokatolíckeho kňaza, ale štúdium nemohol dokončiť, pretože v roku 1979 jeho manželka Orsolya Ebner mala prvé dieťa.

Pracoval vo viacerých zamestnaniach, napríklad ako ošetrovateľ a knihovník. Písal do rôznych časopisov, v roku 1994 založil samostatný časopis pod názvom Cigányfúró, ktorý pre nedostatok finančných prostriedkov prevádzkoval len do roku 1998. Potom chvíľu moderoval reláciu na Rádiu C.

V súčasnosti publikuje ako umelec na vôľnej nohe, publikuje v rôznych týždenníkoch a mesačníkoch, ako sú Élét és Irodalom alebo Mozgó Világ.

Od roku 2010 v spolupráci s holandskou reformovanou cirkvou a maďarským jezuitským rádom vykonáva sociálne aktivity ako dobrovoľnú sociálnu prácu, kde pomáha závislým. V roku 2013 získal cenu „Párhuzamos Kultúraért”.

Jeho diela:

- Lendítem lábamat-1980
- Balogh Attila versei-1991
- József Attila a peep-showban. Esszék, HumoRom és az utolsó vers; Filum-1997
- Egyvéleményen-2003
- Óvatos emlékezés (2014)
- A lélek infarktusai (2016)

Márta Badaová

(1951)

Maďarská maliarka rómskeho pôvodu. Narodila sa 19. marca 1956 v Erdőtarcsáne, pochádza z päťdetnej rodiny. Od malička sa zaujímala o maľbu, preto si podala prihlášku na Strednú výtvarnú a umeleckopriemyselnú školu v Budapešti, kde ju však neprijali.

V rokoch 1963 až 1976 pracovala v Épületkerámiai Vállalat v Budapešti, ako asistentka, navrhovala obkladačky ako ručná maliarka a neskôr upratovala pre mestskú správu v Gödöllő, čím si zabezpečila živobytie.

Maľovaniu sa venuje pravidelne od roku 1973, spočiatku sa zúčastňovala súťaží vypisovaných pre amatérskych maliarov. Pri maľovaní jej pomáhal učiteľ kreslenia László Lilla, ale aj maliar Pál Mizser.

Z pomedzi veľkých maliarov ju výrazne ovplyvnili obrazy Mihály Munkácsyho, Pála Szinyeiho Merseho, Vincenta van Gogha a Tamása Péliho. Vo svojich obrazoch zobrazuje krajinu v okolí Gödöllő a Rómov, ktorí tam žijú. Oživuje pestrý rozprávkový svet s impresionistickými sýtymi farbami. Postavami jej obrazov sú často ženy, dievčatá a madony. Prostredníctvom nich predstavuje životy svojich spoločníčiek. Jej obľúbenou témou je more a jeho divoká zver.

K kariéry maliarky je pomohla kultúrna výskumníčka Ágnes Daróczi, histori'k umenia Menyhért Lakatos, Jenő Zsigó a Katalin Sári. V roku 1979 sa prvýkrát zúčastnila skupinovej výstavy v Budapešti a jej prvá samostatná výstava sa konala v roku 1982 v galérii v Gödöllő. Jej snímky boli a sú vyberané na stále viac rómskych skupinových výstav, mala však aj výstavy v zahraničí. Jej snímky sa dnes nachádzajú v zahraničných a domácich súkromných zbierkach, v Národopisnom múzeu, v Galérii Rómskeho parlamentu, vo Verejnom združení rómskych žien a v Zbierke Maďarského kultúrneho inštitútu. Jej obrazy publikované v albume Gypsy Painting z roku 2009:

*Bada Márta: Cigány
mese / Gypsy tale*

Krajinky:

Erdőország
Park
Gödöllői erdő

Figurálne:

Szépasszonyok a szigeten
Testvérek
Kurvák
Portré

Mytológia a svet snov:

Vízitündér
Magdolna sárkánnyal
Túl az Óperencián...

István Dankó (1858-1903)

Maďarský cigánsky hudobník, skladateľ. Narodil sa 14. júna 1858 v Szeged-Felsőtanya. Narodil sa ako prvé dieťa svojich rodičov Istvána Dankóa a Rozálie Mijó. Mal deväť rokov, keď prišiel o otca. Spolu s ním zostali polosiroty aj jeho tri mladšie sestry, po smrti otca nemohol pokračovať v škole. Absolvoval tri základné triedy. Rád čítal, často si požičiaval knihy od svojich spolužiakov, neskôr mal aj vlastnú knižnicu. Najviac sa mu páčili diela Alexandra Dumasa, Victora Huga a Móra Jókai.

Náci Transylvania ho učil hrať na husliach dva mesiace, no čoskoro sa musel zamestnať: živil sa ako hrnčiar. Hoci sa nestal virtuózom, podľa správ jeho súčasníkov mu hudba pri hraní vychádzala zo srdca.

Mal 15 rokov, keď v rodnej obci založil svoju cigánsku kapelu, ktorej bol aj vedúcim. Muzicírovali v okolitom farmárskom svete, keďže bol dopyt po lacných muzikantoch, často ich odmenou za hranie boli nejaké peniaze, jedlo či víno.

Ako 17-ročný sa zaľúbil do dcéry portrétistu Ferenca Joóa, vtedy 13-ročnej Ilonky, ktorú o tri roky neskôr, po dvoch neúspešných pokusoch o únos, odviedol k oltáru tretíkrát v kostole v Kisteleku.

Neskôr sa presťahoval do Szegedu. Jeho prvé piesne si získali popularitu vďaka vystúpeniu Lujzy Blaha. V roku 1890 odcestoval do Budapešti a v roku 1895 získal cenu za kariéru v Új Idők zhudobnením balatonských nôt Lajosa Pósu.

V 90. rokoch 19. storočia precestoval so svojou kapelou Maďarsko, vystupovali na Alfölde a vo väčších mestách a vďaka tomu obľuba nemeckých súborov upadla do úzadia. Navštívili aj Rusko a hrali v Moskve. Koncert na cárskom dvore mal taký úspech, že cár Miklós po vystúpení Dankóa oslovil a nasadil hudobníkovi na prst jeho najkrajší diamantový prsteň. Pri pohľade na túto scénu mu postupne prichádzali zablahoželať aj ostatní hostia a Dankóovi nasadil na každý prst prsteň. Keď mal plné ruky, s povzdychom povedala: „Drahý Bože! Prečo si nám dal len desať prstov...?!,,

Nevedel písať hudbu, takže jeho piesne zapisovali iní. Bieda ho sprevádzala po celý život. Jeho pľúcny problém bol čoraz vážnejší, vtedy preňho firma „Pósa-asztal“ spustila zbierku. Prichádzali dary z celej krajiny na jeho liečbu. Poslali ho do Sanrema, kde sa liečil celú zimu, ale jeho zdravie sa nedalo obnoviť. Zomrel 29. marca 1903 v byte svojho švagra v Budíne.

Jeho diela:

- Eltörött a hegedűm
- Egy cica, két cica
- Most van a nap lemenőbe
- Nem vagy legény, Berci
- Az a szép ,akinek a szeme kék
- Most van a nap lemenőben

Franciska Farkasová

(1984)

Maďarská herečka, učiteľka dramatickej výchovy, modelka. Narodila sa 5. novembra 1984 v Gyöngyösi. Jej rodičia pochádzajú z Domoszló. Do Budapešti sa presťahovali keď mala pár týždňov, má dvoch bratov. Jej matka pracuje ako novinárka v Londýne, otec je obchodník. Navštevovala protestantské gymnázium Jánosa Sylvestra v Pešti, ale kvôli svojmu rómskemu pôvodu bola čoskoro vylúčená. Vyštudovala Gándhího strednú školu v Pécsi a potom študovala odbor sociálna práca na Wesley János Theological College. Stala sa tlmočnicou posunkovej reči v Hallatlan Alápítvány. Študovala aj žurnalistiku v Független Médiaközpont. V mladosti hrávala ako amatérska herečka v Karavánskej umeleckej nadácii, ktorá bola založená predovšetkým na výchovu talentovaných rómskych detí. V roku 2016 začala písať scenár s Erikom Novákom. Jej prvý sólový večer debutoval v januári 2020. Gorkij: Makar Chudra

Filmy:

- 2019 - *Felülnézet* - Niki
- 2018 - *Szeretlek, mint állat!*
 - 2018 - *Örök tél*
- 2017 - *Brazilok* - Puporka Rozi
- 2016 - *Fizetős nap* - Gina
- 2015 - *Besúgók* - Csenge
 - 2015 - *Határ* - Vera
- 2015 - *Fehér farkas* - Niki
- 2014 - *A zürichi expressz* - Viktória
 - 2012 - *A víz hangja*

Ocenenia:

- 2015 - *Glamour* - Women of the Year Az év színésznője jelölés
- 2017 - *Televíziós Újságírók díj* - A legjobb mellékszereplő - Aranyélet
- 2017 - *InStyle Award* - Az elmúlt év legszebb magyar címlapsztár jelölés
 - 2017 - *InStyle Award* - új fiatal tehetség jelölés
- 2017 - *Televíziós Újságírók Díj* - A legjobb mellékszereplő díj Az aranyélet
- 2017 – *Comet-díj* - A legjobb színésznő jelölés

József Horváth

(1990)

„Keď viem zachárniť alebo zmeniť život jedného človeka, už preto sa mi oplátilo žiť.“

Ide o rómskeho výskumníka rakoviny z cigánskej osady v Karcagu, ku ktorému ľudia vzhliadajú ako k hrdinovi. József Horváth sa svojou vytrvalosťou a úsilím prebojoval z obrovskej chudoby. Základnú a strednú školu absolvoval ako najlepší v triede a vďaka podpore a povzbudeniu svojich rodičov a učiteľov bol dostatočne ambiciózny, aby sa dostal zo svojich biednych pomerov. Dlho chcel byť vodcom, ktorý pomáha Rómom v právnych záležitostiach. Na Strednej odbornej škole poľnohospodárskej sa obrátil k prírodným vedám. Nakoniec si podal prihlášku na Katedru biológie Univerzity v Debrecíne. Najprv vyštudoval biológiu, potom magisterský odbor molekulárna biológia. Okrem profesionálneho sna sa mu splnil aj rodinný sen. Je šťastne ženatý so svojou manželkou, s ktorou sa im v auguste 2020 narodil synček.

Margit Bangóová

Narodila sa 4. apríla 1950 vo Vásárosnamény pod menom Margit Szabó v hudobníckej rodine. Jej otec bol hráč na cimbale a dodnes si pamätá krásny spev svojej mamy.

Jej deti boli Marika Bangó, jej prvým manželom bol Lajos Bangó, no po rozvode sa už mena Bangó nemohla vzdať, týmto menom vstúpila do povedomia hudobnej verejnosti a odvtedy ho používa ako svoje umelecké meno. Neskôr sa znova vydala za Eleméra Horvátha a desať rokov bola vydatá za cigánskeho primáša Sándora Járóku.

Kariéra

V roku 1967 sa ako 17-ročná s povzbudením svojej mamy prihlásila do súťaže Maďarského rozhlasu vo vyhľadávaní talentov, po ktorej ju rozhlas nahral. Naučila sa stovky maďarských nôt a cigánskych piesní a spievala ich, kde sa dalo. 5 rokov spievala v reštaurácii v Bruseli, ale vystupovala aj na pódiu Moulin Rouge a so svojou folklórnou šou obchádzala krajinu. Začiatkom 90. rokov sa stala sólistkou 100-člennej cigánskej kapely. V roku 2001 jej prezident udelil ocenenie Magyar Örökség (Maďarské dedičstvo). V roku 2009 oslávila 40. výročie svojej kariéry vypredaným dvojkonzertom. V roku 2015 pozvala najväčších umelcov, spevákov a mladé začínajúce talenty našej krajiny do relácie „Halk zene szól az éjszakában“ na Sláger TV. V roku 2019 bolo v jej dome detstva v rodnom meste otvorené múzeum z jej spomienkami a obľúbenými vecami.

Jej dôležitejšie ocenenia:

1994 - Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt

2004 - A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje

2006 - Kossuth-díj

2010 - Fonogram díj - Az év hazai szórakoztató zenei albuma

Georgina Radicsová

Georgina Radicsová, umeleckým menom Gigi Radics (Salgótarján, 18. august 1996), je maďarská speváčka, ktorá sa prvýkrát objavila v Megasztár 5, kde vypadla z top 24, a o dva roky neskôr sa stala víťazkou Megasztár 6 v roku 2012. Jej talent objavil jej otec, keď mala 6 rokov a rozhodol sa jej pomôcť v speváckej kariére. V 8 rokoch pre ňu založil kapelu, s ktorou chodili po krajine a snažili sa Gigi presláviť rôznymi vystúpeniami. Keď mala 10 rokov, jej vtedajší manažér nakrútil pre Gigi videoklip s názvom „Iskola után“, ktorý sa stal jej prvou vlastnou piesňou. Tá však nezískala veľký úspech, pretože nezískala národnú slávu podľa plánu. Gigi od mladosti túžila byť uznávanou speváčkou, čo sa jej teraz podarilo, aj keď za cenu mnohých pokusov. Vo februári 2011 vydala speváčka singel a videoklip s názvom „Most miért félsz“ a na jeseň 2011 sa prihlásila do ďalšej série talentovej šou. Počas celého finále Megasztár 6 bola považovaná za najpravdepodobnejšiu víťazku a aj vyhrala. Vo finále sa s ňou predviedli aj doterajší víťazi a americká hviezda Flo Rida.

V najnovšej skladbe Gigi Radics „*Barna lány*“ sa spovedá z ťažkostí vo vlastnom živote, ktoré musela zažiť kvôli farbe pleti.

„Pieseň je špeciálne o rasizme. Myslím si, že je to veľmi dôležitá téma na celom svete. Naozaj dúfam, že keď ľudia počujú túto pieseň, niečo sa v nich zmení. Táto pesnička je pre mňa veľmi dôležitá, opisuje môj život a text bol tak krásne napísaný, že keď som ho čítala, skoro som sa rozplakala,“ prezradila pre Aktív speváčka, ktorá sa pripravuje na 18. narodeniny. Gigi, pre ktorú sú rómske tradície dôležité, už sama čelila negatívnej diskriminácii. „Pochádzam tiež z rómskej rodiny a vidím, čo sa deje každý deň na rôznych miestach, no zažila som aj nepríjemnosti. Jedného dňa sme napríklad išli vystupovať a po našej ulici prešlo auto, z ktorého kričali, že sme smradľaví cigáni.“

Alba Floresová

Alba González Villa sa narodila 27. októbra 1986 v Madride. Je jedinou dcérou hudobníka Antonia Floresa a divadelnej producentky Ana Villa. V hudbe či v divadle boli známi už aj jej starí rodičia. Alba mala 9 rokov, keď jej otec zomrel. O 15 dní neskôr prišla aj o babku.

Otvorene hovorí o tom, že je rómkou a aktívnou podporovateľkou LGBT komunity a španielskej cigánskej komunity. Viedla aj kampan za práva žien. Zúčastňuje sa diskusií a obhajoby feminizmu.

Kariéra

Alba začala hrať vo veku 13 rokov. Najprv hrala v divadle a potom v roku 2005 dostala svoju úplne prvú filmovú rolu. V nasledujúcich rokoch dostávala len menšie roly v seriáloch. Prvý veľký prelom v kariére dosiahla so sériou Vis a Vis. V roku 2015 bola obsadená ako jedna z hlavných postáv, Saray Vargas de Jesús, španielska cigánka odsúdená na 4 roky väzenia. Alba za svoj výkon dostala prvé ocenenie. Na začiatku seriálu La Casa de Papel v roku 2017 zavolať producentka seriálu Albe, aby zistila, či by mala záujem hrať v seriáli. Alba nemusela ísť ani na konkurz, pretože producent pre Albu špeciálne napísal rolu Nairobi. Po prvej sezóne bolo natáčanie seriálu zastavené, pretože nebolo také úspešné, ako producenti očakávali. V roku 2017 túto sériu získal aj Netflix. Len vtedy prišiel nečakaný úspech. Tento úspech povzbudil tvorcov, aby pokračovali v sérii. Momentálne pracujú na piatej sezóne.

Jej ocenenia

- 2015 - Ondas Awards - Best Female Performer in Fiction (Vis a vis)
- 2017 - Spanish Actor's Union Awards - Best Supporting Actress in a Television Series (Vis a vis)
- 2019 - Premios Iris - Best Actress (La casa de papel)
- 2020 - Platino Awards for Ibero - American Cinema Best Supporting Actress (La casa de papel)

Gypsy Kings

Gipsy Kings je španielska kapela so sídlom vo Francúzsku, ktorá hrá flamenco popové piesne. Pozostáva z potomkov dvoch španielskych cigánskych rodín: bratov Reyesovcov a Baliardovcov. Hlavným spevákom kapely je Nicolás Reyes. Ich piesne sú uvedené v španielskom jazyku zmiešanom s francúzskymi, talianskymi a cigánskymi slovami. Kapelu tvoria dve rodiny: Reyes a Baliardo (mimochodom, reyes znamená v španielčine 'kráľ', odtiaľ názov kapely).

Členovia:

Reyes: frontman, gitara

- Paul Reyes: sprievodný spev, gitara
- Canut Reyes: sprievodný spev, gitara
- Patchai Reyes: sprievodný spev, gitara
- André Reyes: sprievodný spev, gitara
 - Diego Baliardo: gitara
 - Paco Baliardo: gitara
 - Tonino Baliardo: gitara

Tím spočiatku pôsobil pod názvom Los Reyes v malej dedinke na juhu Francúzska. Na začiatku si zarábali ako pouliční muzikanti, potom ako „svadobná kapela“. Boli neustále na cestách, tak vznikol názov Gipsy Kings. Jednou z najdôležitejších úloh súboru bolo ukázať svetu potenciál španielskeho flamenca. Členovia legendárnej kapely sú od roku 1988 považovaní za svetové hviezdy žánru a posledné tri desaťročia ovládli svetové hudobné rebríčky. Precestovali každú veľkú koncertnú sálu na svete, od Hollywood Bowl až po Royal Albert Hall.

Prerazili v roku 1978, keď ich najslávnejšia obyvateľka Saint-Tropez Brigitte Bardot pozvala, aby ju pobavili na súkromnej párty. Skupina sa potom stala obľúbenou miliardármi a vystupovala na recepciách a večierkoch medzinárodných hviezd. V roku 1987 sa rozhodli založiť GIPSY KINGS a úspech rýchlo prišiel s nadčasovými piesňami ako 'Bamboleo', názov ich prvého albumu. Stali sa prvou rómskou skupinou, ktorá získala zlatú platňu v Spojených štátoch. Počas svojej 35-ročnej kariéry sa niekoľko týždňov držali na čele hitparád s piesňami „Volare“, „DjobiDjoba“, „Baila me“, „Bamboleo“. GIPSY KINGS sú dodnes najznámejšími veľvyslancami španielskej cigánskej kultúry.

Vypracovali:

Friderika Balog

Sabína Váradiová

Jessica Grľáková

Maroš Balog

Kiara Botošová

Katarína Horváth

Cynthia Ferkóová

Alex Agócs

Vivien Portelekiová

Adam Csonka

Antónia Szitaiová

Diana Filepová

Andrea Bariová

Barbara Ruszóová

Beáta Bariová

Dorina Balogová

Diana Csóková

Géza Váradi

Bettina Lakatoš

Gyöngyi Horváth